

plommonstop. Senare visade det sig att mannen ifråga hette Charles Williams och var en inbrottsjuv på flykt. Anderssons situationsbeskrivning mynnar ut i en fråga om hur vi ska kunna förstå att mannen valde att stanna och köpa en hatt trots att han var på flykt undan polisen.

Författaren placerar sitt bidrag i det fält han kallar för "trivial historia", där det vanliga och odramatiska står i fokus. Här handlar det om att försöka förstå vilken roll hatten hade för interaktionen i den viktoriańska offentligheten, och på så vis också begripa Williams beteende. Andersson diskuterar relationen mellan val av huvudbonad och klasstillhörighet och vill varna för att alltför rätlinjigt sammanbinda dessa. Den viktoriańska staden var mer mångfasetterad och oordnad än vad man vanligtvis trott. Trots det var hatten ett viktigt instrument för att signalera värdighet, vilket också kan förklara Williams hattinköp: Han "levde i en värld där huvudbonanden var en självklarhet [...] och ett verktyg för social kategorisering" (s. 171).

Martin Eriksson skriver under rubriken "De utestängda. Kommunal diskriminering av 'tattare' i Halland 1880–1941". Författaren utgår från en enskild händelse år 1902 då en organist och klockare skickade en skrivelse till samtliga kommuner i Halland och krävde kraftiga åtgärder för att stoppa tattarnas vandrings- och tiggarliv. Detta var, enligt Eriksson, ingen isolerad händelse utan en del av det problemkomplex som brukar kallas för "tattarfrågan". Med tattare avser författaren alla de som av sin omgivning benämnts som tattare, oavsett deras egen identitetssyn, och hans syfte är att analysera de föreställningar om och åtgärder mot tattare som vidtogs av den bofasta befolkningen.

Här spelade olika diskrimineringstekniker stor roll. Ett exempel var "hysningsförbud", som innebär att det var straffbart att låta tattare övernatta på gårdar i kommunen. Detta kunde kompletteras med förbud mot att skänka gåvor till eller att göra affärer med tattare. Särskilda ordningsmän, med uppdrag att övervaka tattare och andra lösdrivare, var också en strategi i sammanhanget. Kanske mest verkningsfullt var, enligt författaren, att köpa upp eller riva de hus där tattarfamiljer befarades flytta in. Eriksson betonar också att dessa strategier fanns långt innan 1930-talets folkhemsprojekt, till vilket man vanligtvis förlägger diskriminerande och rashygieniska åtgärder. Detta kan om inte annat föranleda oss att fundera över var diskrimineringstekniker och strategier tillämpas idag, även om det sker under andra former.

Möten med historiens mångfald har sina fördelar.

Trots ett begränsat utrymme för respektive författare ger boken en bra bild av den historiska forskningens bredd. Det är flera spännande projekt som redovisas. För egen del tycker jag att boken både har bidragit till min något begränsade allmänbildning och väckt nyfikenhet för forskningsfrågor som jag tidigare inte reflekterat över. Det jag saknar är en något mer djuplodande inledning, t.ex. hade redaktörerna på en metanivå kunnat redogöra för tendenser inom historieforskningen och hur här presenterade bidrag relaterar till sådana tendenser. Det hade också inneburit att antologins potential som lärobok hade ökat. Frånvaron av teoretiska och metodologiska resonemang kan relateras till det begränsade utrymmet och sannolikt också till forskningsprocessens karaktär, eftersom det kan variera i vilket läge den teoretiska fördjupningen sker, men nog hade det varit bra med en något högre grad av vetenskaplighet. Boken har för min egen del passat bra på nattygsbordet, och ett par-tre artiklar per kväll har känts både rimligt och stimulerande.

Bo Nilsson, Umeå

Samuel Edquist: *En folklig historia. Historieskrivningen i studieförbund och hembygdsrörelse*. Boréa, Umeå 2009. 474 s., ill. ISBN 978-91-89140-63-9.

2009 gavs boken *En folklig historia* skriven av historikern Samuel Edquist ut. I bokens första meningar berättas att historia är något som nyttjas och utnyttjas, att det förflutna brukas med olika syften. Edquist skriver: "Inte minst har kulten av historia skett i nationens namn och sättet att dyrka den har varit många: jubileer har firats, museer har grundats och vetenskapliga discipliner som historia, arkeologi och etnografi har utnyttjats."

Läsaren av boken förstår snart att bilden av hembygdsrörelsen och folkbildningsförbunden som neutrala demokrativäktare ska utmanas. Författaren bidrar till ett omfattande forskningsfält där teman som demokrati, nationalism, svenskhet och historiebruk undersöks. Huvudfrågorna i studien formuleras: Hur har en gemensam nationell myt kunnat fortleva i Sverige trots politiska konflikter, trots social och ekonomisk ojämlikhet? Vad har historiebruken och nationalismen haft för ideologisk betydelse i 1900-talets Sverige, över välfärdsstatens och folkhemmets införande till, vad Edquist kallar, vår tids "senkapitalistiska" samhälle? Vad har förändrats, vad har inte förändrats? Huvudfrågorna följs sedan av fler omfattande frågeställningar, t.ex. hur har man inom

folkbildningen resonerat kring historien och det eventuella värdet av att studera den.

Historieskrivning i studieförbund och hembygdsrörelse är bokens fokus. Teman är svensk folkrörelseanknuten historieskrivning, nationalism och hembygdskänsla, lokalt och regionalt identitetsskapande hos arbetarrörelsen, den politiska bonderörelsen och hembygdsrörelsens folkbildning och dess konsekvenser. Spänningen mellan folklig och mer officiell historiekultur är ytterligare ett tema. Jag ser det som att bokens huvudfråga är: Hur kommer det sig att nationalismen överlever trots alla andra motsägande ideologier?

En folklig historia består av sex kapitel som Edquist har valt att disponera utifrån kronologi och tema: "Folkbildning och historia", "Nationell fostran och folklig kultur 1920–1945", "Historia under framstegens epok 1945–1965", "Den folkbildande amatörforskningens storhetstid 1965–1985" och "Nationalism och upplevelsehistoria 1985–2005" samt sammanfattande slutsatser under rubriken "En folklig historia"?

Edquist redogör också för ett ambivalent samspel mellan folkbildningens historieskrivande elit samt den akademiska forskningen, vilket är ett omfattande tema i sig. Han delar friskt med sig av källmaterialet med färgstarka citat från folkbildare som fnyser över att andra akademiker drivs av "överdriven intellektualism". Edquist menar att kärnan i folkbildningens identitet byggs genom ett konsekvent framhållande av oberoende i form av att man står för en mer folklig, levande historia som berör. Att folkrörelserna fortsätter att pumpa ut nationella myter, medvetet eller omedvetet, menar han är en del av svaret på varför de gamla nationella myterna och därmed den svenska etniska nationalismen har kunnat överleva, trots allt vad Weibullianer och andra från akademien sagt om nationens ursprung. Edquist finner stöd i källorna genom t.ex. folkbildaren Gillis Hammar: "Det är ej en sönderplockad, ihjäl kritiserad verklighet utan en verklighet bortom verkligheterna, som vi behöva." Boken ger intrycket av att folkbildarna anser att de vet vad folket mår bra av och att oavsett politisk hållning inom de svenska folkrörelserna agerar man aktivt för att behålla de nationella myterna.

Källmaterialet medför vissa komplikationer. Ser vi till fotnoterna så är det främst folkrörelsernas tidskrifter eller årsböcker som refereras, inte t.ex. studieförbundens eller hembygdsföreningarnas mer föreningsinriktade material hos Riksarkivet eller från lokala arkiv. Edquist skriver att en viktig del i studien är folkbildningselitens tankar och idéer om historia, det är också de personerna

som finns bakom tidskrifternas artiklar. I folkrörelser är det sällan eliterna som styr praktiken. Författaren vet detta. Han skriver att beslut t.ex. inom hembygdsrörelsen oftast fattas på en lokal nivå samt att det inte heller funnits någon officiell förbundslinje angående historiebruk. Tidskrifterna är till stor del en genomtänkt ideologiproduktion, vilket författaren hade kunnat belysa ytterligare liksom spänningen mellan eliter och gräsrotter. Det saknas en diskussion om hur det lokala historieskrivandet överensstämmer med historieskrivandet i tidskrifterna. Det får konsekvensen att läsaren inte kan bedöma om källmaterialet håller fullt ut för att besvara studiens frågor. Man kan t.ex. som Edquist finna att det under 1900-talet funnits "en hel del ömsesidig misstro mellan hembygdsrörelsen och arbetarrörelsen" om man ser till elitideologerna, men kanske inte om man ser över och analyserar det lokala engagemanget. Hembygdsrörelsen är en organisation med 430 000 medlemmar fördelade på 1 950 lokala föreningar. Rörelsens lokala föreningars arbete är och har under 100 år varit mycket omfattande, det finns stora skillnader mellan föreningarnas verksamhet. Intervjuer och kontakt med hembygdsrörelsens lokala aktörer skulle kunna ge en ny vinkling. Jag skulle gärna sett att författaren hade problematiserat relationen mellan frågeställningarna och källmaterialet. När det till stor del är eliternas åsikter som analyseras, skulle deras betydelse vara intressant att få ingående belyst.

I Edquists bok saknas kvinnorna, det är män som uttalar sig om andra män, det är män som definierar folkbildningen. Kvinnorna blir osynliga. I nästa bok skulle genusperspektivet kunna lyftas fram lite tydligare.

Det avslutande kapitlet med de sammanfattande slutsatserna är inte bokens mest intressanta del och här märks det att undersökningen rymmer många frågor, den blir svår att sammanfatta. Författaren ger inte tydliga svar på studiens inledande frågeställningar.

En folklig historia är en angelägen bok med stora förtjänster. Berömvärdt är att Edquist påvisar samband mellan folkbildning, hembygdsrörelse och nationalism. Han ger därmed läsaren andra sidor av demokratiska organisationers historiebruk, de sidor som kanske inte bara skapat något gott. Begreppet "Sverige" och "svensket" är det många som funderar kring efter Sverigedemokraternas intåg i riksdagen. Det är viktigt att som Edquist studera ideologi och nationell politik utifrån folklore, att lyfta fram folklighetskulturens betydande nationella funktion samt att sätta fokus på allmogekulturens politiska roll. Vi bör vara vaksamma på vad vi

vill med våra kulturarv i Sverige 2011, såväl från våra demokratiska organisationers sida som från extremhögern. Sammanfattningsvis är *En folklig historia* en mycket intressant och tankeväckande genomgång av nationalismens roll i arbetarrörelsens, centerrörelsens och hembygdsrörelsens Sverige.

Anna Furumark, Örebro

Två sidor av samma mynt? Folkbildning och yrkesutbildning vid de nordiska folkhögskolorna. Fay Lundh Nilsson & Anders Nilsson (red.). Nordic Academic Press, Lund 2010. 224 s., ill. ISBN 978-91-85509-55-3.

Förlaget Nordic Academic Press i Lund har gett ut en nordisk antologi som på ett genomgripande sätt vill förnya en tidigare forskningsbild av de nordiska folkhögskolorna. Redaktörer är ekonomhistorikerna Fay Lundh Nilsson och Anders Nilsson vid Lunds universitet. Av författarna är fem från Sverige, tre från Danmark, en från Norge och en från Tyskland. Fokus i undersökningarna ligger alltså på Sverige och Danmark. Boken består av ett tvärvetenskapligt samarbete med bidrag från ekonomhistoriker, etnologer, idéhistoriker och pedagoger. Utgångspunkten för hela antologin är att tidigare forskning enbart beaktat folkhögskolornas funktion att ge bildning (på danska ”dannelse”), nämligen att förmedla demokratisk fostran. Däremot har forskningen underlåtit att belysa de yrkesförberedande uppgifterna (på danska ”uddannelse”) som också förekommit. Pedagogen Anna Nørholm Lundin betonar att ”folkhögskolans yrkesutbildning har länge varit ett icke-fokus och en icke-fråga” (s. 219). Denna antologi avser att visa på att dessa båda funktioner inte kan eller skall skiljas från varandra. För att markera den övergripande frågeställningen har antologin fått huvudrubriken *Två sidor av samma mynt?*, alltså följt av frågetecken. Tankarna på både ”dannelse” och ”uddannelse” går faktiskt tillbaka till klart uttalade idéer hos den centrale danske folkhögskolegrundaren N. F. S. Grundtvig.

Med anledning av den tidigare forskningens inriktning på bildning fokuserar denna antologi på yrkesutbildning. Bakom de nya forskningsresultaten ligger ett omfattande arbete inom ett forskningsprojekt med titeln ”Yrkesutbildning i demokratins namn – folkhögskolans yrkesutbildningar 1868–2005”.

Redan vid folkhögskolornas införande, tidigast i Danmark på 1840-talet och därefter i Sverige på 1860-talet,

fanns det en yrkesförberedande intention genom att landsbygdsungdomen, som då tillhörde de breda befolkningslagren, behövde lära sig att kunna bli fungerande bönder. Praktiskt tillämpbara kunskaper var nödvändiga och de skulle förmedlas av folkhögskolorna. I Danmark, till skillnad från i Sverige, räknades naturvetenskapliga ämnen till den yrkesförberedande sektorn genom att dessa ämnen främjade lantbruksutbildningen. Som kontrast härtill stod bildningen, som hade högre anseende hos Grundtvig. Den bestod i att eleverna skulle lära sig den danska historien och det danska språket till skillnad från latinundervisningen som dominerade i de högre skolorna och som Grundtvig föraktade.

Den yrkesinriktade utbildningen utgjorde faktiskt gott och väl hälften av undervisningsvolymen ännu en bit in på 1900-talet. I Sverige ändrades de yrkesinriktade förutsättningarna när lantmanna- och lantushållsskolor avskiljades från folkhögskolorna läsåret 1940/1941. I Danmark däremot fortsatte man att undervisa i lantbruksämnen in på 1970-talet. Från 1960-talet och framåt har yrkesinriktad utbildning alltmer kommit att avse den estetiska sektorn, särskilt med avseende på musik. Musik har faktiskt på senare år i Sverige attraherat flest deltagare av alla folkhögskolekurser. Globala perspektiv har också börjat att göra sig gällande vid folkhögskolorna. Även här finns det yrkesförberedande intentioner som avser framtida verksamheter i andra kulturer. I Sverige, men inte Danmark, har invandrare varit en prioriterad målgrupp för att de skall få utbildning i frågor gällande kulturmöten.

Denna antologi är väl sammanhållen genom att alla bidragen belyser huvudtemat om yrkesutbildningens stora betydelse inom de nordiska folkhögskolorna. Mycket empiriskt arbete har utförts både kvantitativt i fråga om kursinnehåll och kvalitativt genom studier av protokoll och genom intervjuer. Boken fyller en viktig och nydanande roll inom folkbildningsforskningen och kan även läsas med behållning av den skolhistoriskt intresserade.

Anders Gustavsson, Oslo